

ХРЕСТОМАТІЯ З ІСТОРІЇ РЕФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРІОГРАФІЇ (1991–2019): КРИТЕРІЇ ДОБОРУ ТЕКСТІВ

*Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

У ході історіографічного пошуку встановлено, що за роки незалежності в Україні викладачі закладів вищої освіти та вчені наукових інститутів розробили низку посібників-хрестоматій для інформаційно-методичного супроводу курсу історії педагогіки. Найбільша проблема створення навчальної літератури з історії педагогіки (освіти) – структурування й добір матеріалу, оскільки й нині немає єдиних теоретичних конструктів і методичних підходів. Проте в цьому є і раціональне зерно, бо відсутність чітко визначених критеріїв спричинила появу різних за принципами побудови навчальних посібників. Із метою визначення критеріїв добору документів та впорядкування хрестоматії з історії реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні коротко схарактеризуємо основні підходи до розроблення такого типу навчальної літератури.

Хрестоматії як збірки творів педагогів або документів стали засобом розкриття нової історії освіти незалежної України. Однією з перших і донині широко використовуваною є хрестоматія «Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.)» (Л. Березівська, Н. Дічек, Л. Пироженко, Н. Побірченко, Т. Самоплавська, О. Сухомлинська, 2003), де представлено короткі біографії, маловідомі або невідомі тексти педагогів та освітніх діячів другої половини XIX – XX ст. [5]. Такого ж типу хрестоматія «Сімейна педагогіка» (В. Федяєва, 2007). У I томі видання подано короткі біографічні відомості про видатних українських педагогів, у II – про зарубіжних педагогів та їхні праці, присвячені проблемам виховання дітей у сім'ї [7]. Хрестоматія «Історія соціального виховання (з давніх часів до середини XX століття)» (О. Радул та ін., 2010) містить твори зарубіжних й українських педагогів, філософів про соціальне виховання [4]. Тексти супроводжуються короткими довідками про їхніх авторів.

Праці українських і зарубіжних педагогів, освітян, громадських діячів у посібнику-хрестоматії «Педагогіка: хрестоматія» (2006) його укладачі А. Кузьмінський, В. Омеляненко представили відповідно до основних вимог базових тем курсу «Педагогіка» у рамках трьох розділів: «Загальні основи педагогіки», «Теорія навчання», «Теорія виховання» [6].

Помітними серед інших є інтегровані навчальні посібники, які мають дві частини: у першій висвітлюються питання історії освіти, педагогічної думки, а в другій, яка, по суті, є хрестоматією, подано офіційні документи, напрацювання видатних зарубіжних та українських педагогів. Наприклад, таким є підручник «Історія педагогіки: лекції та хрестоматія» (Е. Федорчук, В. Федорчук, 2007) [8].

Вирізняються також хрестоматії як збірки документів з історії реформування загальної середньої освіти в Україні. Так, у навчальному посібнику-хрестоматії «Реформи шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: документи, матеріали і коментарі» (Л. Березівська, 2011) системно представлено документи й матеріали відповідно до розробленої автором періодизації реформування шкільної освіти в Україні у ХХ ст. [3]. Логічним продовженням цього посібника є хрестоматія «Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017)» (Л. Березівська, Т. Гавриленко, О. Сухомлинська та ін., 2019) [1]. Вона містить документи (доктрини, програми, концепції тощо) про реформування загальної середньої освіти й розвиток теоретичних основ виховання дітей та молоді в незалежній Україні (1991–2017) [2].

Аналіз наведених видань свідчить, що хрестоматії різняться тематикою, структурою, змістом, хронологічними межами, обсягом, критеріями добору та впорядкування текстів. Серед основних критеріїв добору й упорядкування текстів до них виокремлюємо тематичний, вибірко́вий, біографічний, змістовий, хронологічний. Вважаємо, що, відбираючи та систематизуючи матеріали до хрестоматії про реформування змісту загальної середньої освіти в Україні, доцільно застосовувати такі критерії: тематичний, вибірко́вий, хронологічний, змістовий, типологічний, аксіологічний. Посібник репрезентуватиме документи (закони, доктрини, концепції, стандарти) для вивчення й осмислення їх здобувачами вищої педагогічної освіти, розвитку критичного педагогічного мислення, формування педагогічної культури майбутніх педагогів. Матеріали хрестоматії можуть бути використані для написання праць з історії освіти, розроблення змісту навчальних дисциплін «Педагогіка», «Історія освіти», «Державна освітня політика». Вони можуть становити інтерес і для практичних працівників закладів освіти різного рівня. Підходи українських та зарубіжних науковців до впорядкування такого типу видань потребують постійної уваги. Ці питання висвітлюватимемо в подальших публікаціях.

Список використаних джерел

1. Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017) : хрестоматія / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Гавриленко Т. Л. та ін. ; наук. ред.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д. Вінниця : Твори, 2019. 525 с.
2. Березівська Л. Д. Антологія про реформування загальної середньої освіти в незалежній Україні (1991–2017): репрезентація джерел (концепції, програми, стратегії, доктрини). *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки: до 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 7 листоп. 2019 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2019. С. 79–80. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/abstracts_collection_2019.pdf (дата звернення: 15.05.2020).
3. Березівська Л. Д. Реформи шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: документи, матеріали і коментарі : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. : хрестоматія / Ін-т педагогіки НАПН України. Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. 384 с.

4. Історія соціального виховання (з давніх часів до середини ХХ століття) : хрестоматія / упоряд.: О. С. Радул та ін. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2010. 464 с.
5. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ – ХХ ст.) : хрестоматія / упоряд.: Л. Д. Березівська, Н. П. Дічек, Л. В. Пироженко та ін. ; наук. ред. О. В. Сухомлинська. Київ : Наук. світ, 2003. 418 с.
6. Педагогіка : хрестоматія / уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. 2-ге вид., стер. Київ : Знання-Прес, 2006. 700 с.
7. Сімейна педагогіка : хрестоматія : у 2 т. / упоряд. В. Л. Федяєва ; Херсон. держ. ун-т. Херсон : ХДУ, 2007.
8. Федорчук Е. І., Федорчук В. В. Історія педагогіки: лекції та хрестоматія : навч. посіб. / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т. Кам'янець-Подільський : Зволейко, 2007. 320 с.

ВІДОБРАЖЕННЯ ЗМІСТУ ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ» (1993-2020) У БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОКАЖЧИКАХ, ПРИСВЯЧЕНИХ ПЕДАГОГОВІ

*О. В. Сухомлинська, доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики*

У наступному 2021 році Всеукраїнська асоціація Василя Сухомлинського відзначає 30-річчя своєї діяльності, серцевиною якої є міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю». Читання проводяться у різних регіонах України, кожне має свою актуальну для сьогодення тему, яка перегукується або ж розкривається у творчому доробку педагога. Їхня загальна кількість – 27, що є помітним внеском у вітчизняній історико-педагогічній науці.

Інформація про педагогічну і художню спадщину Василя Олександровича і література про неї міститься у персональних бібліографічних покажчиках, яких налічується, за нашими підрахунками, – 12. 3-поміж них нас цікавлять ті, у змісті яких найвірогідніше знайшли відображення тематика і зміст міжнародних і всеукраїнських педагогічних читань як цілісний, окремий напрям сучасної вітчизняної історико-педагогічної науки.

Відтак, аналіз показав, що у бібліографічному покажчику «В. О. Сухомлинський. Біобібліографія: 1987–2000» (2001) містяться 2 описи Міжнародної науково-практичної конференції «Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст» (1993), але вони відтворюють лише програми до неї [2, с. 85]. У бібліографічному покажчику, який хронологічно продовжує цю персоналію, – «В. О. Сухомлинський. Біобібліографія: 2001–2008 рр.» (2008) – зазначені педагогічні читання не виділено й не описано, окрім інформаційних повідомлень про місце й тематику їх проведення [1, с. 151–159].

Наступний науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Ушанування 90-річчя від дня народження Василя Сухомлинського» (2009) також не виділяє III Міжнародну науково-практичну конференцію та XV Всеукраїнські педагогічні читання, хоча тут описів відповідних публікацій значно більше, ніж у попередніх, але вони стосуються лише 2008 року. Суттєвим недоліком цього